

Čimbenici doživljavanja i počinjenja nasilja djevojaka u adolescentskim romantičnim vezama

Cvjetković, Rea

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:448068>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-24**



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

**ČIMBENICI DOŽIVLJAVANJA I POČINJENJA NASILJA DJEVOJAKA
U ADOLESCENTSKIM ROMANTIČNIM VEZAMA**

Diplomski rad

Rea Cyjetković

Mentorica: Dr. sc. Inja Erceg

Zagreb, lipanj 2019.

Sadržaj

Uvod	1
<i>Nasilje u međuljudskim i partnerskim odnosima</i>	1
<i>Nasilje i romantične veze u adolescenciji</i>	2
<i>Smanjenje vjerojatnosti pojave nasilja u romantičnim vezama</i>	4
<i>Vrste roditeljske kontrole i njihove posljedice</i>	4
<i>Stilovi privrženosti i njihova uloga u romantičnim vezama</i>	5
<i>Samopoštovanje i nasilje u romantičnim vezama</i>	6
<i>Emocionalna inteligencija i nasilje u romantičnim vezama</i>	7
<i>Osobine ličnosti i nasilje u romantičnim vezama</i>	8
Cilj	9
Problemi istraživanja i hipoteze	9
Metoda	10
<i>Uzorak</i>	10
<i>Postupak</i>	10
<i>Mjerni instrumenti</i>	11
<i>Upitnik počinjenog partnerskog nasilja u vezi</i>	11
<i>Upitnik doživljenog partnerskog nasilja u vezi</i>	12
<i>IPIP 20</i>	12
<i>Skala samopoštovanja</i>	12
<i>Mjere bihevioralne kontrole i psihološke kontrole roditelja</i>	13
<i>Inventar privrženosti roditeljima</i>	14
<i>Upitnik emocionalne kompetentnosti</i>	14
Rezultati	15
<i>Razlike u učestalosti doživljenog i počinjenog partnerskog nasilja djevojaka te razlike ovisno o obliku nasilja</i>	16
<i>Predviđanje učestalosti doživljenog nasilja kod djevojaka u romantičnim adolescentskim vezama</i>	17
<i>Predviđanje učestalosti počinjenog nasilja kod djevojaka u romantičnim adolescentskim vezama</i>	21
Rasprava	23
Metodološka ograničenja i praktične implikacije	29
Zaključak	30
Literatura	31

Čimbenici doživljavanja i počinjenja nasilja djevojaka u adolescentskim romantičnim vezama

Factors of violence victimization and perpetration among girls in adolescent romantic relationships

Rea Cvjetković

Sažetak

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati učestalost doživljenog i počinjenog nasilja kod djevojaka u adolescentskim romantičnim vezama te utvrditi doprinos individualnih karakteristika djevojaka u objašnjavanju doživljenog i počinjenog partnerskog nasilnog ponašanja. Istraživanje je provedeno internetskim upitnikom u kojem su sudjelovale 163 djevojke između 16. i 21. godine koje su u proteklih godinu dana bile u romantičnoj vezi. Podaci su prikupljeni setom upitnika koji se sastojao od Upitnika počinjenog partnerskog nasilja u vezi, Upitnika doživljenog partnerskog nasilja u vezi, Inventara ličnosti IPIP 20, Skale samopoštovanja, mjera bihevioralne i psihološke kontrole roditelja, Inventara privrženosti za roditelja te Upitnika emocionalne kompetentnosti. Također su prikupljeni podaci o sociodemografskim karakteristikama poput spola i dobi, podaci o obrazovnom i radnom statusu te podaci o statusu i trajanju prošle i sadašnje romantične veze. U prediktivnom modelu počinjenja nasilja pokazalo se kako djevojke niže na neuroticizmu i ekstraverziji te više na ugodnosti čine manje nasilja u romantičnim vezama, dok djevojke koje izvještavaju o visokoj bihevioralnoj kontroli oca iskazuju više nasilja u romantičnim vezama.

Ključne riječi: nasilje u romantičnim vezama, adolescencija, privrženost, samopoštovanje, ličnost.

Abstract

The aim of this study was to investigate the frequency of violence perpetration and victimization among adolescent girls in romantic relationships and to determine the contribution of their individual characteristics in predicting the same violent behaviors. The data was collected via online survey and the sample included 163 young girls between ages of 16 and 21 who were romantically involved in the past year. Online survey instrument included Dating violence perpetration questionnaire, Dating violence victimization questionnaire, International Personality Item Pool IPIP 20, Self-esteem scale, Parental behavioral and psychological control measures, Inventory of parent attachment and Emotional competence questionnaire. Socio-demographic data as gender, age, education or work status and duration of previous as well as current romantic relationship was collected. In predicting violence perpetration it is shown that girls who are lower on neuroticism and extraversion scale but higher on agreeableness perpetrate less violence in romantic relationships, while those who report higher father's behavioral control perpetrate more violence in romantic relationships.

Key words: intimate partner violence, adolescence, attachment, self-esteem, personality.

Uvod

Nasilje u međuljudskim i partnerskim odnosima

Nasilje je društvena pojava koja je oduvijek bila dio ljudskog iskustva. Mnogi istraživači vjeruju kako je upravo agresivno ponašanje ono što je omogućilo čovječanstvu da preživi. U literaturi postoje različite definicije agresivnosti, no ono što im je zajedničko jest da se odnose na ona ponašanja kojima je namjera načiniti štetu ili ozljedu ciljnom objektu, odnosno osobi (Dennen, 1980). Nasilje je ekstreman oblik agresivnog ponašanja kojemu je cilj trajno ozlijediti ili ubiti drugu osobu. Adler (1908; prema Dennen, 2005) definira nasilje kao ono ponašanje kojemu je cilj nanijeti štetu drugoj osobi te je ono manifestacija nagona za moći koji je urođen svim pripadnicima ljudske vrste. Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije, nasilje je namjerna upotreba fizičke sile ili moći, prijetnjom ili stvarnim djelovanjem protiv sebe, druge osobe, grupe ljudi ili zajednice, koje rezultira ili ima visoku vjerojatnost nanošenja ozljede, smrti, psihološke štete, nerazvijenosti ili depriviranosti (Krug, Mercy, Dahlberg i Zwi, 2002). Nasilje se tako može podijeliti u tri velike skupine koje čine *nasilje prema samome sebi*, što uključuje samoozljeđivanje i samoubojstvo; *međuljudsko nasilje* koje se odnosi na nasilje u obitelji (nasilje nad djecom, partnerom ili nad starijom osobom) i nasilje unutar zajednice (nasilje prema osobama koje nasilnik poznaje i nasilje prema osobama koje nasilnik ne poznaje); te *kolektivno nasilje* koje je uglavnom organizirano i usmjereno od jedne grupe prema drugoj u svrhu ostvarenja političkih, ekonomskih i socijalnih ciljeva.

Nasilje je prisutno u svim sferama života pojedinca. Od rođenja postoji potencijalna opasnost da osoba doživi nasilje u vlastitoj obitelji, zatim može biti žrtva nasilja u školi, kako odrasta i kreće u svijet rada, može doživjeti i nasilje na poslu, a nije sigurna ni od nasilja u romantičnoj vezi. Ovaj se rad bavi ovim posljednjim navedenim oblikom međuljudskog nasilja – nasiljem u romantičnoj vezi. Nasilje u intimnim vezama manifestira se kao ono ponašanje između dvoje ljudi kojemu je cilj kontrolirati ili zastrašiti drugu osobu (Buljan Flander, Bačan, Škovrlj i Škrlec, 2009). Pri tom postoje različiti oblici kontrole ili moći koje osoba može primjenjivati, a koji se dijele u tri skupine. Prva skupina je *fizičko nasilje* koje se odnosi na primjenu sile bez obzira je li ono rezultiralo tjelesnom ozljedom (šamaranje, guranje, udaranje rukama, nogama i

predmetima, čupanje kose, ugrize, opekotine). Drugu skupinu čini *emocionalno*, odnosno *psihičko nasilje* koje uključuje zadirkivanje, verbalne i emocionalne prijetnje, nazivanje raznim pogrđnim imenima, kontroliranje nečijeg odijevanja, ponašanja, kretanja i govorenje uvredljivih riječi. Treća skupina se odnosi na *seksualno nasilje* i ono uključuje seksualno uznemiravanje neželjenim komentarima te bilo koji oblik seksualne i tjelesne aktivnosti bez pristanka druge osobe. Premda i djevojke i mladići podjednako mogu biti žrtve nasilja u romantičnim vezama, podaci sugeriraju kako su počinitelji nasilja u vezi pretežno osobe muškog spola, dok su djevojke i žene češće žrtve nasilja (Clarck, 2001; Hickman i Jaycox, 2004). Nasilje u intimnim vezama predstavlja značajan društveni problem. Takvo nasilje ostavlja duboke posljedice na djevojku i njeno zdravlje jer sa sobom nosi povećan rizik za razvoj depresije i počinjenje samoubojstva, razvoj posttraumatskog stresnog poremećaja i raznih drugih psihosomatskih poremećaja, kao i fizioloških poremećaja uzrokovanih tjelesnim ozljedama (Krug i sur., 2002). Hodžić (2007) navodi kako su posljedice doživljenog nasilja kod djevojaka znatno negativnije i ozbiljnije jer nasilje u znatno većoj mjeri rezultira osjećajima povrijeđenosti, tuge, nesigurnosti, nelagode, straha, srama i krivnje. S druge strane mladići u znatno većoj mjeri nakon doživljenog zlostavljanja u vezi ostaju neuznemireni, ravnodušni te izjavljuju da im je nasilna situacija bila smiješna. Kako je adolescencija vrijeme kada osobe prvi puta imaju priliku ući u romantičan odnos s drugom osobom i prvi puta iskusiti nasilje u takvoj vrsti odnosa, ovaj rad se bavi problematikom nasilja kod djevojaka u romantičnim vezama u adolescenciji.

Nasilje i romantične veze u adolescenciji

Adolescencija je prijelazno razdoblje čovjekovog razvoja u kojem se dijete priprema za odraslu dob. Karakterizirano je tjelesnim, emocionalnim, spolnim, kognitivnim i psihosocijalnim promjenama (Ninčević, 2009). Dijeli se na ranu, srednju i kasnu adolescenciju, a svaka od njih ima vlastite razvojne zadatke. Tako Sullivan (1953; prema Steinberg, 1993) navodi progresivan razvoj potreba koje počinju potrebom za intimnošću u predadolescenciji, zatim slijedi potreba za seksualnim kontaktom i intimnošću s vršnjacima, u ranoj adolescenciji te naposljetku potreba za integracijom u društvo odraslih u kasnoj adolescenciji. Za ranu adolescenciju karakteristične su kratkotrajne veze u kojima mladi eksperimentiraju i provjeravaju svoj seksualni status,

dok u srednjoj i kasnoj adolescenciji romantične veze zadovoljavaju seksualne potrebe, potrebu za privrženosti i pripadanjem te potvrđuju socijalnu zrelost. Istraživanja romantičnih odnosa u adolescenciji pokazuju kako se u svim razdobljima adolescencije iskustvo romantičnog odnosa opisuje kao brižljivo, privrženo i intimno (Lacković-Grgin, 2006). Kroz romantične veze adolescenti mogu naučiti mnogo o kvalitetnoj komunikaciji, izražavanju emocija, empatiji, ali i oblikovanju vlastitog identiteta. Svladavanje tih razvojnih zadataka temelj je za oblikovanje kvalitetnih romantičnih odnosa u odrasloj dobi. Ipak, ne doživljavaju svi adolescenti ovakva ugodna iskustva. Istraživanja koja je u Hrvatskoj proveo Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje 2004. i 2007. godine upućuju na to kako je više od dvije trećine mladih između 16 i 19 godina doživjelo nasilno ponašanje od strane partnera/ice barem jednom, dok je otprilike jedna od četiri djevojke i jedan od pet mladića doživjelo da osoba s kojom su u vezi stalno kontrolira i provjerava gdje su, s kim su i što rade (Bijelić, 2004; Hodžić, 2007). Nešto manje od polovice mladih izjavljuje kako se nasilno ponašalo u vezi. Najviše je zastupljeno psihičko zlostavljanje, dok je fizičko i seksualno nasilje u adolescentskim vezama prisutno u manjoj mjeri. Ajduković i Ručević (2009) navode kako je u adolescentskim vezama 7.5% mladića i 11.5% djevojaka prijetilo fizičkim nasiljem, dok je 4% mladića i 8% djevojaka bilo fizički nasilno prema svom partneru/ici. Batine od partnera/ice ili fizički napad je doživjelo 4.9% mladića i 6.5% djevojaka. Nadalje, djevojke znatno više izvještavaju o doživljenoj seksualnoj viktimizaciji u vezi u odnosu na mladiće (Sherer, 2009).

Obrasci ponašanja naučeni u ovom razdoblju provlače se i kroz kasnija životna razdoblja, stoga je jako važno za pojedinca da u ovom razdoblju stekne pozitivna iskustva i oblikuje zdrave stavove i uvjerenja o romantičnim vezama. Nasilje u romantičnim vezama u ovom razvojnom razdoblju u velikoj mjeri narušava razvoj koji je tek u začetku te djeluje više razarajuće na samopoštovanje osobe, njene socijalne odnose i emocionalno zdravlje, nego što je to kod osoba odrasle dobi. Kako bi spriječili doživljavanje nasilnog ponašanja u adolescentskim romantičnim vezama i/ili njegove negativne posljedice, potrebno je utvrditi čimbenike koji pridonose smanjenju vjerojatnosti pojave nasilja u vezama na kojima će se temeljiti preventivni programi koji će takvo što omogućiti.

Smanjenje vjerojatnosti pojave nasilja u romantičnim vezama

Unutarnje i vanjske snage koje pomažu pojedincu da se odupre ili umanju rizik nastanka odstupanja u doživljavanju i ponašanju predstavljaju pozitivne snage jer pridonose poželjnim posljedicama u situaciji rizika (Žižak, 2009). Možemo razlikovati dva područja takvih čimbenika: osobni (biološke i psihološke karakteristike pojedinca) te okolinski (obiteljsko, vršnjačko, školsko, radno okruženje). Biološki čimbenici koji mogu umanjiti rizik nepoželjnih ishoda odnose se na dobro tjelesno zdravlje, dok psihološki obuhvaćaju visoki kvocijent inteligencije, visoko samopoštovanje, optimizam, zrele mehanizme obrane i efikasne strategije suočavanja (Žižak, 2009). U okolinske čimbenike ubrajaju se skladni obiteljski odnosi, uključenost oba roditelja, dobra roditeljska prilagodba te razumijevanje potreba djeteta koje vodi sigurnoj privrženosti. Najznačajniji čimbenici koji smanjuju vjerojatnost pojave kako doživljavanja, tako i počinjenja nasilja, pronađeni u raznim istraživanjima, a koje je Trbojević (2016) sažeto prikazala, visok stupanj empatije, visoko akademsko postignuće, visok verbalni kvocijent inteligencije, sigurni obrasci privrženosti roditeljima te privrženost školi.

Vrste roditeljske kontrole i njihove posljedice

Prvi i najtrajniji odnos koji osoba gradi je onaj između sebe i roditelja. Za pojedinca koji se razvija važno je da taj odnos bude pozitivan te da uključuje roditeljsku brigu, toplinu, podršku i umjereni nadzor. Najpoznatiju klasifikaciju stilova roditeljskog ponašanja dalo je nekoliko autora (Maccoby i Martin 1983; Hotelling 2004) gdje kombinacijom dimenzija prihvaćanja, odnosno odbijanja djeteta te postavljanja ili nepostavljanja kontrole nad njim, dobivamo četiri stila roditeljskog odgoja. Tako kombinacijom topline i čvrste kontrole dobivamo autoritativni roditeljski stil, dok kombinacija emocionalne topline i slabe kontrole rezultira popustljivim ili permisivnim roditeljskim stilom. Nadalje, kombinacija čvrste kontrole i emocionalne hladnoće naziva se autoritarni ili autokratski roditeljski stil, dok se kombinacija slabe kontrole i emocionalne hladnoće naziva indiferentni ili zanemarujući roditeljski stil. Roditeljsko ponašanje također se može prikazati kroz dimenziju emocionalnosti i dimenziju kontrole (Cummings, Davies i Campbell, 2002). Dimenzija emocionalnosti odnosi se na emocije koje roditelj doživljava i pokazuje u odnosu s djetetom. Na jednoj strani kontinuuma emocionalnosti nalaze se ljubav, privrženost, briga, nježnost i zainteresiranost, dok su na

drugoj strani odbacivanje, emocionalna hladnoća, nezainteresiranost i neprijateljstvo (Klarin i Đerđa, 2014). Dimenzija kontrole odnosi se na postupke koje roditelji koriste kako bi utjecali na ponašanje i doživljavanje djeteta te ih modificirali. S jedne strane postoje roditelji koji imaju čvrstu kontrolu nad djetetovim ponašanjem, postavljaju pravila i zahtjeve te nadziru djetetovo ponašanje kako bi osigurali pridržavanje pravila. S druge strane nalaze se roditelji koji imaju slabu kontrolu nad djetetovim ponašanjem, popustljivi su, ne određuju pravila i ne nadziru ponašanje već djetetu daju puno slobode (Macuka, 2007). Dimenzija kontrole se nadalje može razdijeliti na psihološku i bihevioralnu kontrolu (Cummings i sur., 2002). Osnovna razlika između psihološke i bihevioralne kontrole je u ciljevima koje roditelji žele postići njihovom primjenom. Primjenom psihološke kontrole roditelji nastoje kontrolirati djetetov psihološki svijet, odnosno njegove emocije i misli, dok primjenom bihevioralne kontrole roditelji nastoje kontrolirati djetetovo ponašanje, posebice nepoželjne oblike ponašanja (Klarin, 2006). Visoka psihološka kontrola roditelja značajno je povezana s internaliziranim problemima djece poput anksioznosti i depresije, te eksternaliziranim problemima poput kršenja pravila i agresivnog ponašanja (Klarin i Đerđa, 2014). Pokazalo se kako je niska bihevioralna kontrola roditelja povezana s eksternaliziranim problemima kod djece poput agresivnosti, delinkvencije te uporabe droga (Barber, Olsen i Shagle, 1994).

Stilovi privrženosti i njihova uloga u romantičnim vezama

Tijekom prve godine života između djeteta i roditelja formira se poseban tip emocionalne povezanosti koja se naziva privrženost. Kvaliteta budućih odnosa koje će pojedinac razviti s drugim ljudima velikim dijelom ovisi o kvaliteti prvog odnosa s primarnim skrbnicima. Bartholomew i Horowitz (1991) predlažu model privrženosti koji razlikuje četiri kategorije privrženosti: sigurnu, zaokupljenu, odbijajuću i plašljivu, a koji se najčešće koristi u istraživanjima nasilja u romantičnim vezama. *Sigurno privrženi* pojedinci imaju internalizirani osjećaj vlastite vrijednosti i mogu ostvariti intimnost u bliskim odnosima. *Zaokupljeno privrženi* imaju negativnu sliku o sebi, a pozitivnu o drugima stoga anksiozno traže prihvaćanje i potvrdu od drugih. Anksiozno privrženi odrasli se lako zaljubljuju, ovisni su o svom partneru, često traže njegovo odobravanje i boje se da će biti ostavljeni (Buljan Flander i Karlović, 2004). Osobe s *plašljivom privržennošću* karakterizira negativan model o sebi i o drugima. Kao i zaokupljeno

privrženi pojedinci, jako ovise o prihvaćanju drugih, no zbog vlastitih negativnih očekivanja, izbjegavaju intimnost kako bi izbjegli gubitak ili odbijanje. *Odbijajuće privrženi* imaju pozitivan model o sebi, a negativan o drugima zbog čega odbijaju bliskost jer imaju negativna očekivanja od ishoda veze. Oni nisu sposobni stvoriti blisku vezu jer su razvili prividnu samodostatnost, a osjećaj vlastite vrijednosti održavaju time što umanjuju važnost bliskih odnosa s drugima. Jednom uspostavljen tip privrženosti u djetinjstvu djeluje i strukturira kvalitetu odnosa u adolescenciji i zreloj dobi, pa tako adolescenti koji su razvili sigurnu privrženost u odnosu s roditeljima pokazuju socijalno i emocionalno zdravlje, veću samokontrolu i moralne norme te češće uspostavljaju kvalitetnije intimne veze (Klarin, 2006). Također, imaju više samopoštovanje, navode manje negativnih životnih promjena te pokazuju veću psihološku dobrobit nego adolescenti koji nisu razvili sigurnu privrženost (Armsden i Greenberg, 1987). Nadalje, sposobni su stvoriti zadovoljavajuće emocionalne veze, a kada im ta veza više nije zadovoljavajuća, i prekinuti je. Oni pojedinci koji su razvili nesiguran tip privrženosti, teško stvaraju zadovoljavajuće i teško prekidaju nezadovoljavajuće odnose. Prekid ili sama pomisao na prekid veze kod njih izaziva snažnu tjeskobu zbog čega ostaju i u nezadovoljavajućim vezama (Buljan Flander i sur., 2009).

Samopoštovanje i nasilje u romantičnim vezama

Roditelji i njihovo ponašanje važni su čimbenici u razvoju samopoštovanja vlastite djece. Samopoštovanje se odnosi na vrednovanje sebe bilo na pozitivan ili negativan način (Vasta, Haith i Miller, 2005). Ono se razvija od rane dobi i utječe na mnoge aspekte pojedinčeva života: kognicije, emocije i ponašanje, pa tako ima i važnu ulogu u izgradnji bliskih odnosa s drugim osobama. Osobe visokog samopoštovanja su sretnije i zadovoljnije svojim životom. Otvorene su u komunikaciji s drugima i iskrene te se prema drugima odnose s poštovanjem i pravednošću (Miljković i Rijavec, 1996). Nisko samopoštovanje dovodi do negativnih misli o sebi, vlastitom izgledu, intelektu i sposobnostima te naposljetku može dovesti i do depresije. Takve osobe smatraju kako ne zaslužuju sreću te će sabotirati svaki tračak iste, primjerice kvalitetan i zdrav partnerski odnos. Nedostatak samopoštovanja čini osobu nesamostalnom i sugestibilnom zbog čega će prije cijiniti tuđe mišljenje nego vlastito, što ju čini podložnom za ulazak i ostanak u nekvalitetnom romantičnom odnosu (Buljan Flander i sur., 2009). Boden, Fergusson i

Horwood (2007) navode kako istraživanja u području samopoštovanja pokazuju kako osobe visokog samopoštovanja imaju manju vjerojatnost razvoja nepoželjnih oblika ponašanja u odnosu na osobe nižeg samopoštovanja, te da visoko samopoštovanje predstavlja zaštitni čimbenik kada je riječ o nasilju u partnerskim odnosima. Suprotno tome, niže razine samopoštovanja povezane su s nizom nepovoljnih ishoda u partnerskim odnosima, poput češćeg počinjenja nasilja kod muškaraca te češće viktimizacije kod žena (O'Keefe, 2005).

Emocionalna inteligencija i nasilje u romantičnim vezama

Kako to da se određeni pojedinci, iako visokih kognitivnih kapaciteta ne uspijevaju nositi sa svakodnevnim psihološkim zahtjevima okoline, dok drugi pojedinci, nešto nižih kognitivnih sposobnosti nemaju te poteškoće? Odgovor se krije u emocionalnoj inteligenciji. Emocionalna inteligencija, prema Mayeru i Saloveyu (1997) odnosi se na sposobnost rezoniranja o emocijama. Emocionalno inteligentna osoba je ona osoba koja percipira emocije, razumije njihovo značenje i upravlja njima bolje od drugih (Mayer, Salovey i Caruso, 2004). Pomoću boljeg detektiranja tuđih emocionalnih stanja, usvajanja tuđih perspektiva, poticanja komunikacije i reguliranja svojih ponašanja, emocionalna inteligencija doprinosi pozitivnom socijalnom funkcioniranju (Brackett, Warner i Bosco, 2005). Osobe koje posjeduju višu razinu emocionalne inteligencije izjavljuju o višem zadovoljstvu i sreći sa svojim partnerom ili supružnikom. Suprotno tome, ukoliko oba partnera imaju nisku emocionalnu inteligenciju, kvaliteta veze je lošija, a konflikti u vezi češći (Brackett i sur, 2005).

Mnogo istraživanja provedeno je s ciljem ispitivanja povezanosti emocionalne inteligencije i agresivnog ponašanja. Utvrđeno je kako oni pojedinci koji imaju razvijeniju emocionalnu inteligenciju pribjegavaju mirnijem rješavanju sukoba i izbjegavaju izražavanje agresije (Ivanović, 2008). Suprotno njima, oni pojedinci, najčešće mladići, koji nemaju razvijenu vještinu asertivnosti, kojima nedostaje verbalnih vještina u izražavanju osjećaja, misli i potreba, pribjegavaju zastrašivanju i nasilju kako bi dobili što žele (Rosenbaum i O'Leary, 1981). U istraživanju Mayera, DiPaola i Saloveya (1990) studenti koji su postigli viši rezultat na testu emocionalne inteligencije izvještavali su o manje eksternalnih (hiperaktivnost, agresija, rješavanje problema) i internalnih problema (anksioznost, depresija) što upućuje na to da je emocionalna

inteligencija važan zaštitni faktor od ozbiljnih psihičkih problema te da doprinosi boljem mentalnom zdravlju (Reynolds i Kamphaus, 1992). Osobe s razvijenijom emocionalnom kompetentnošću također su zadovoljnije su međuljudskim odnosima (Sindik, 2010).

Osobine ličnosti i nasilje u romantičnim vezama

Postoje razne definicije ličnosti, no ono što je svima zajedničko jest da se odnose na stabilnost i dosljednost u ponašanju, mišljenju i doživljajima pojedinca. Dominanti model u opisu strukture i crta ličnosti pojedinca je petofaktorski model (eng. *Big Five*). Njega čine dimenzije ličnosti definirane kao: ekstraverzija, neuroticizam, ugodnost, savjesnost i intelekt/otvorenost ka iskustvu (Goldberg, 1990). Svaka od ovih širih dimenzija sastavljena je od više komponenti nižeg reda koje predstavljaju osnovna obilježja pojedinaca (John i Srivastava, 1999). Tako ekstraverzija koju karakterizira pozitivna emocionalnost kao komponente sadrži socijalnost, i asertivnost, dok je neuroticizam ili negativna emocionalnost sastavljena od emocionalne reaktivnosti i iritabilnosti. Ugodnost obuhvaća specifične tendencije i ponašanja kao što su suosjećanje, zanimanje za druge i sklonost pomaganju, dok savjesnost obuhvaća komponente kao što su potreba za kontrolom i redom, odgovornost te sklonost napornom radu i postignuću. U intelekt spadaju maštovitost te zanimanje za i razumijevanje apstraktnih ideja. Ličnost je povezana sa širokim rasponom iskustava u romantičnoj vezi, poput zadovoljstva vezom, kvalitete odnosa i stabilnosti odnosa (McCrae, Stone, Fagan i Costa, 1998), no ona također može utjecati i na nezadovoljstvo vezom koje uvjetuje ili proizlazi iz razmirica koje mogu prerasti u nasilje.

Istraživanja nasilja u adolescentskim vezama u Hrvatskoj velikim dijelom su se bavila identificiranjem rizičnih čimbenika počinjenja i doživljavanja nasilja, dok su čimbenici koji mogu pridonijeti smanjenju pojavnosti nasilja ostali neispitani što je zapravo samo preslika stanja u svijetu. Premda postoje brojni dokazi o utjecaju individualnih karakteristika pojedinca koje ga dovode u rizik počinjenja ili doživljavanja nasilja u romantičnoj vezi, tek je mali broj istraživanja koja nastoje utvrditi individualne karakteristike koje priječe i štite pojedinca od počinjenja ili doživljavanja takvog nasilja. Potaknuti ovim spoznajama odlučili smo ispitati koji su to čimbenici koji mogu smanjiti rizik doživljavanja i počinjenja partnerskog nasilja djevojaka u adolescentskim romantičnim vezama.

Cilj

Cilj istraživanja bio je ispitati učestalost doživljenog i počinjenog nasilja kod djevojaka u adolescentskim romantičnim vezama te utvrditi doprinos individualnih karakteristika djevojaka u objašnjavanju doživljenog i počinjenog partnerskog nasilnog ponašanja.

Problemi istraživanja i hipoteze

Problem 1: Ispitati razlike u učestalosti doživljenog i počinjenog partnerskog nasilja kod djevojaka u adolescentskim romantičnim vezama, kao i razlike ovisno o obliku nasilja.

Hipoteza 1a: Očekuje se kako će djevojke češće izvještavati o ukupnom doživljenom u odnosu na ukupno počinjeno partnersko nasilje u adolescentskim romantičnim vezama.

Hipoteza 1b: Djevojke će u najvećoj mjeri doživljavati i počinjati psihičko nasilje u romantičnim vezama, dok će nešto rjeđe doživljavati i počinjati tjelesno nasilje. Seksualno nasilje će doživljavati i počinjati u najmanjoj mjeri.

Problem 2: Utvrditi doprinos osobina ličnosti, samopoštovanja, emocionalne kompetentnosti, privrženosti roditeljima i roditeljske kontrole u objašnjavanju učestalosti doživljenog nasilja kod djevojaka u romantičnoj vezi

Hipoteza 2: Očekuje se kako će djevojke koje su više na ugodnosti i savjesnosti, a niže na neuroticizmu, ekstraverziji i intelektu, višeg samopoštovanja i emocionalne kompetentnosti, čiji roditelji iskazuju višu bihevioralnu, a nižu psihološku kontrolu i koje izvještavaju o višem povjerenju i komunikaciji s roditeljima, a manjoj otuđenosti, doživljavati manje nasilja u romantičnoj vezi.

Problem 3: Utvrditi doprinos osobina ličnosti, samopoštovanja, emocionalne kompetentnosti, privrženosti roditeljima i roditeljske kontrole u objašnjenju učestalosti činjenja nasilja u romantičnoj vezi od strane djevojaka.

Hipoteza 3: Očekuje se kako će djevojke koje su više na ugodnosti i savjesnosti, a niže na neuroticizmu, ekastraverziji i intelektu, višeg samopoštovanja i emocionalne kompetentnosti, čiji roditelji iskazuju višu bihevioralnu, a nižu psihološku kontrolu i koje

izvještavaju o višem povjerenju i komunikaciji s roditeljima, a manjoj otuđenosti, činiti manje nasilja u romantičnoj vezi.

Metoda

Uzorak

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 212 djevojaka, no iz analize je izuzeto njih 49 jer nisu zadovoljavale jednom od kriterija: dobni raspon od 16 do 21 godine i/ili kriterij bivanja u romantičnoj vezi u prethodnih godinu dana. Odlučili smo se za navedeni dobni raspon jer se pod adolescencijom tipično smatra razdoblje između 12. i 21. godine. Kako se može pretpostaviti da mlade osobe nemaju ili nisu imale ozbiljne romantične veze prije polaska u srednju školu, odlučili smo kako će nam donja granica biti 16 godina. Na taj su način konačni uzorak činile 163 djevojke prosječne dobi $M=19.20$ ($SD=1.47$). Prema učeničkom/studentskom statusu 40 sudionica (24.5%) pripadalo je učeničkoj populaciji dok je 115 sudionica (70.5 %) studiralo. S obzirom na radni status, četiri sudionice (2.5%) bile su zaposlene te su četiri sudionice (2.5%) bile nezaposlene.

Postupak

Istraživanje je provedeno primjenom online upitnika na Google obrascima tijekom ožujka 2019. godine. Poveznica za sudjelovanje u istraživanju distribuirana je putem Facebooka i elektroničkom poštom metodom snježne grude i postavljanjem u različite grupe koje su odgovarale karakteristikama ciljane populacije s kratkim opisom istraživanja i kriterijima za sudjelovanje u istraživanju. Sudjelovanje u istraživanju bilo je u potpunosti anonimno i dobrovoljno te su sudionici u bilo kojem trenutku mogli od njega odustati. U skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom (Ajduković i Kolesarić, 2003), mlade osobe u dobi od 14 godina mogu same pristati na sudjelovanje u istraživanju, no njihovi roditelji moraju biti o tome obaviješteni. Stoga je u uvodnoj uputi prije pristupanja ispunjavanju setu upitnika bilo navedeno da sudionici, ukoliko imaju manje od 18 godina, o svom sudjelovanju u ovom istraživanju obavijeste svoje roditelje/skrbnike.

Set upitnika sastojao se od: *Upitnika počinjenog partnerskog nasilja u vezi* (Ajduković, Löw i Sušac, 2011), *Upitnika doživljenog partnerskog nasilja u vezi*

(Ajduković, Löw i Sušac, 2011), *Inventara ličnosti IPIP 20* (Donnellan, Oswald, Baird i Lucas, 2006), *Skale samopoštovanja* (Rosenberg, 1965), mjera bihevioralne i psihološke kontrole (Padilla-Walker i Nelson, 2012) koje je prevela Berčić (2018), *Inventara privrženosti za roditelja* (Armsden i Greenberg, 1987) te *Upitnika emocionalne kompetentnosti UEK-45* (Takšić, 2002). Također su prikupljeni podaci o sociodemografskim karakteristikama poput spola i dobi, podaci o obrazovnom i radnom statusu te podaci o statusu i trajanju prošle i sadašnje romantične veze.

Mjerni instrumenti

Upitnik počinjenog partnerskog nasilja u vezi

Upitnik počinjenog partnerskog nasilja u vezi (Ajduković, Löw i Sušac, 2011) konstruiran je po uzoru na Skalu rješavanja sukoba (CTS-2; Straus, Hambey i Warren, 2003) uz promjenu i dodavanje čestica primjerenih dobi i vrsti odnosa adolescenata, te našoj kulturi i tipičnim oblicima nasilnih ponašanja mladih osoba. Sadržaj čestica prilagođen je ponašanju koje je karakteristično za mlade osobe koje tipično nisu u dugotrajnoj vezi u kojoj bi zajedno živjeli/stanovali i privređivali. Originalni upitnik sadrži 30 čestica, no za potrebe ovog istraživanja korištena je verzija od 27 čestica. Upitnik obuhvaća tri oblika nasilnog ponašanja: psihičko („Vrijeđao/la sam ili psovao/la djevojku/mladića“), tjelesno („Ošamario/la sam djevojku/mladića“) i seksualno nasilje („Prijetio/la sam kako bih djevojku/mladića natjerao/la na seks“). Na psihičko nasilje odnosi se 13 čestica iz upitnika, na tjelesno devet, a na seksualno pet. Zadatak sudionika je procijeniti koliko su se često u posljednjih 12 mjeseci ponašali prema svojoj djevojci/svom mladiću na opisane načine, koristeći skalu od 0 („niti jednom“) do 5 („vrlo često/nekoliko puta tjedno“). Rezultat za svaki od oblika nasilja formira se kao prosjek odgovara na česticama koje pripadaju pojedinom obliku nasilja. Ukupni rezultat formira se kao zbroj odgovora na svim česticama te se kreće od 0 do 135, pri čemu viši rezultat upućuje na češće počinjeno nasilje u vezi. Na našem uzorku pouzdanost tipa unutarnje konzistencije iznosi $\alpha=.92$.

Upitnik doživljenog partnerskog nasilja u vezi

Upitnik doživljenog partnerskog nasilja u vezi (Ajduković, Löw i Sušac, 2011) sastoji se od 27 čestica koje su sadržajno identične onima iz *Upitnika počinjenih nasilnih ponašanja*, no odnose se na izjavu sudionika o tome koliko se često njen mladić/njegova djevojka ponašao/la na navedene način prema njemu/njoj u proteklih 12 mjeseci. Obuhvaća tri oblika nasilnog ponašanja: psihičko, kojemu pripada 13 čestica, zatim tjelesno koje sadrži devet čestica i seksualno koje sadrži pet čestica. Rezultat za svaki od oblika nasilja formira se kao prosjek odgovara na česticama koje pripadaju pojedinom obliku nasilja. Ukupni rezultat formira se kao zbroj odgovora na svim česticama te se kreće od 0 do 135, pri čemu viši rezultat upućuje na više odnosno češće doživljeno nasilje u vezi. Cronbach alpha dobiven na našem uzorku iznosi 0.91.

IPIP 20

Za procjenu osobina ličnosti korištena je hrvatska adaptacija IPIP 20 upitnika ličnosti (*International Personality Item Pool*; Donnellan i sur., 2006). Odgovarajuće čestice na hrvatskom jeziku preuzete su iz istraživanja Mlačić i Goldberg (2007) kada je originalni upitnik od 100 čestica preveden i validiran na hrvatskoj populaciji. Upitnik se sastoji od 20 tvrdnji, a zadatak sudionika je da za svaku od njih procijeni koliko ga dobro navedena tvrdnja opisuje. Sudionici odgovaraju na skali Likertovog tipa koja se sastoji od pet stupnjeva, pri čemu 1 označava „posve netočno“ dok 5 označava „posve točno“. Od 20 tvrdnji, koliko ih se nalazi u upitniku, po četiri tvrdnje odnose se na svaku od pet dimenzija ličnosti: ekstraverzija, neuroticizam, ugodnost, savjesnost i intelekt. Ukupni rezultat na svakoj od dimenzija formira se kao prosjek odgovara na česticama koje pripadaju pojedinoj dimenziji. Neke čestice su inverzne pa ih je potrebno obrnuto bodovati. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije dobivena na našem uzorku za dimenziju neuroticizma iznosi $\alpha=.71$, za dimenziju ekstraverzije $\alpha=.79$, za dimenziju ugodnosti $\alpha=.68$, za dimenziju savjesnosti $\alpha=.67$ i za dimenziju intelekta $\alpha=.64$.

Skala samopoštovanja

Skala samopoštovanja (Rosenberg, 1965) namijenjena je procjeni općeg osjećaja osobne vrijednosti i prihvaćanja sebe, tj. procjeni općeg samopoštovanja. Sastoji se od 10

čestica od kojih je pet definirano u pozitivnom, a pet u negativnom smjeru (npr. „Osjećam da sam isto toliko sposoban/na koliko i drugi ljudi.“, ili „Osjećam da nema puno toga čime bih se mogao/la ponositi.“). Zadatak sudionika je izraziti svoje slaganje ili neslaganje s ponuđenim tvrdnjama na skali od pet stupnjeva pri čemu 1 znači „uopće se ne slažem“, a 5 „u potpunosti se slažem“. Ukupni rezultat na skali formira se kao zbroj rezultata na svim česticama nakon obrnutog bodovanja inverznih čestica, a teorijski raspon se kreće od 10 do 50, pri čemu veći rezultat ukazuje na više samopoštovanje. Metrijske karakteristike Rosenbergove skale višestruko su ispitivane, što omogućuje usporedbu rezultata među istraživanjima. Na našem uzorku dobivena je pouzdanost od $\alpha=.89$.

Mjere bihevioralne kontrole i psihološke kontrole roditelja

Berčić (2018) je za potrebe vlastitog istraživanja preuzela mjere Padilla-Walkera i Nelsona (2012) i prevela ih metodom dvostrukog prijevoda na hrvatski jezik. Zadatak sudionika bio je procijeniti navedena ponašanja prema njima zasebno za majku i za oca na skali od 1 („uopće nije poput nje/ga“) do 5 („u potpunosti je poput nje/ga“). Prije same procjene čestica sudionici su morali potvrdno odgovoriti na kontrolno pitanje jesu li majka i/ili otac živi i prisutni u njihovom životu. Ukoliko je odgovor bio niječan, program je preskočio set čestica koji se odnosio na tog roditelja. Mjera bihevioralne kontrole sadrži pet čestica koje se odnose na sklonost roditelja da kontrolira ponašanje sudionika, poput odabira aktivnosti, prijatelja i upravljanja novcem (primjer: „Moj/a otac/majka pokušava ograničiti ili kontrolirati s kim se družim.“). Mjera psihološke kontrole roditelja sadrži četiri čestice koje opisuju različite načine psihološke kontrole (primjer: „Moj/a otac/majka ako sam ga/ju povrijedio prestaje pričati sa mnom dok mu/joj ne udovoljim.“). Ukupan rezultat formira se kao prosjek čestica zasebno za svaku vrstu kontrole i zasebno za svakog roditelja. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije za majku na skali bihevioralne kontrole iznosi .86, a na skali psihološke kontrole .83, dok za oca na skali bihevioralne kontrole i psihološke kontrole iznosi .85 (Berčić, 2018). Na našem uzorku pouzdanost za majku na skali bihevioralne kontrole iznosi $\alpha=.83$, a za oca $\alpha=.82$. Na skali psihološke kontrole dobivena je pouzdanost $\alpha=.83$ za majku i $\alpha=.85$ za oca.

Inventar privrženosti roditeljima

Korišten je Inventar privrženosti roditeljima iz Inventara privrženosti roditeljima i vršnjacima (IPPA- *Inventory of Parent and Peer Attachment*; Armsden i Greenberg, 1987). Upitnik mjeri kvalitetu privrženosti, a sastoji se od 25 čestica za svakog roditelja koje su zasićene trima faktorima: 1) *Povjerenje*; 2) *Komunikacija*; i 3) *Otuđenost*. *Povjerenje* mjeri stupanj međusobnog razumijevanja i uvažavanja u odnosu privrženosti, *Komunikacija* daje procjenu dubine i kvalitete verbalne komunikacije te *Otuđenost* mjeri osjećaje ljutnje i interpersonalne otuđenosti. Sudionik na svaku tvrdnju odgovara na skali od pet stupnjeva od 1 („gotovo nikad“) do 5 („uvijek točno ili gotovo uvijek točno“) pri čemu viši rezultat označava višu kvalitetu privrženosti. Ukupni rezultat formira se kao zbroj odgovora na česticama posebno za majku i oca kako bi se dobio uvid u opću privrženost. Kako navode Ručević i Duvnjak (2010), iako tri dimenzije mjere različite aspekte kvalitete odnosa, one su međusobno povezane te zajedno određuju privrženost. Korelacije se između pojedinih dimenzija kreću od $r = .54$ do $.79$ za majku te od $r = .60$ do $.82$ za oca. Najviše korelacije su između dimenzija *Povjerenje* i *Komunikacija*. Pouzdanosti tipa unutarne konzistencije iznose $.93$ za majku i $.94$ za oca (Ručević i Duvnjak, 2010). Pouzdanosti dobivene na našem uzorku i za majku i za oca iznose $\alpha = .83$.

Upitnik emocionalne kompetentnosti

Upitnik emocionalne kompetentnosti (UEK-45; Takšić, 2002) skraćena je verzija Upitnika emocionalne inteligencije istog autora, a nastao je na temelju modela Mayera i Saloveya (1997). Upitnik se sastoji od 45 čestica raspoređenih u tri subskale: sposobnost percepcije i razumijevanja emocija koja sadrži 15 čestica, sposobnost izražavanja i prepoznavanja emocija koja sadrži 14 čestica te subskale sposobnosti upravljanja i reguliranja emocija koja sadrži 16 čestica. Zadatak sudionika je da na skali Likertova tipa od 1 („uopće se one odnosi na mene“) do 5 („u potpunosti se odnosi na mene“) procjene koliko se svaka od tvrdnji odnosi na njih. Uočena je pozitivna povezanost između subskala (od $r = .35$ do $.51$) što je dozvolilo formiranje ukupnog bruto rezultata u upitniku koji je definiran kao linearna kombinacija ukupne emocionalne kompetentnosti, s koeficijentima pouzdanosti između $\alpha = .88$ i $\alpha = .92$ (Takšić, 2002). Ukupan rezultat kreće se od 45 do 225 pri čemu veći rezultat znači i veću emocionalnu kompetentnost. Pouzdanost dobivena na našem uzorku iznosi $\alpha = .95$.

Rezultati

Prije provedbe analiza u svrhu odgovaranja na istraživačke probleme, započeli smo s pregledom deskriptivnih podataka na istraživačkim varijablama (tablica 1). Ukupan broj sudionika na *Mjerama bihevioralne i psihološke kontrole roditelja* i na *Inventaru privrženosti za roditelje* je manji jer su iz analize isključeni sudionici koji nemaju muškog i/ili ženskog skrbnika.

Tablica 1

Prikaz deskriptivno-statističkih pokazatelja istraživačkih varijabli

Varijable	N	M	SD	Min	Max	K-S		
						z	g1	g2
Ukupno počinjeno partnersko nasilje	163	10.71	12.86	0	103	.20**	3.80	20.67
Psihičko nasilje	163	0.62	0.56	0	3.62	.14**	2.02	6.89
Tjelesno nasilje	163	0.22	0.51	0	3.78	.33**	4.57	25.08
Seksualno nasilje	163	0.14	0.52	0	4.40	.43**	6.36	46.01
Ukupno doživljeno partnersko nasilje	163	9.85	12.63	0	64	.23**	2.12	4.96
Psihičko nasilje	163	0.58	0.70	0	3.77	.21**	1.99	4.40
Tjelesno nasilje	163	0.13	0.30	0	2.22	.33**	4.29	24.15
Seksualno nasilje	163	0.23	0.51	0	3	.35**	3.29	12.03
Emocionalna kompetentnost	163	165.39	24.95	87	225	.06	-0.24	0.59
Samopoštovanje	163	35.70	7.86	11	50	.06	-0.23	-0.26
Bihevioralna kontrola majke	159	1.87	0.84	1	4.8	.16**	1.02	0.48
Psihološka kontrola majke	159	2.24	1.09	1	5	.13**	0.73	-0.33
Bihevioralna kontrola oca	150	1.73	0.86	1	5	.20**	1.72	1.02
Psihološka kontrola oca	150	2.12	1.15	1	5	.18**	0.76	-0.53
Ukupna privrženost majci	159	96.72	20.24	42	125	.13**	-0.76	-0.17
Povjerenje	159	4.13	0.81	1.60	5	.14**	-1.09	0.58
Komunikacija	159	3.72	0.99	1.33	5	.12**	-0.59	-0.61
Otuđenost	159	2.34	0.81	1	4.33	.11**	0.35	-0.76
Ukupna privrženost ocu	150	86.11	23.35	27	123	.07	-0.45	-0.61
Povjerenje	150	3.82	0.98	1	5	.12**	-0.83	-0.01
Komunikacija	150	3.10	1.10	1	5	.07	-0.05	-0.97
Otuđenost	150	2.64	0.96	1	5	.14**	0.55	-0.67
Neuroticizam	163	3.24	0.80	1	5	.09**	-0.27	-0.25
Ekstraverzija	163	3.43	0.83	1.5	5	.11**	-0.23	-0.65
Intelekt	163	3.82	0.74	1.75	5	.09**	-0.46	-0.24
Ugodnost	163	3.92	0.64	2	5	.11**	-0.37	-0.11
Savjesnost	163	3.52	0.73	1.75	5	.09**	-0.11	-0.46

Napomena: * $p < .05$; ** $p < .01$

Legenda: K-S z = Kolmogorov-Smirnovljev test normalnosti distribucije; g1= simetričnost distribucije; g2= zaobljenost distribucije

Testiranjem normaliteta distribucija Kolmogorov Smirnovljevim testom pokazalo se kako skale počinjenog i doživljenog nasilja značajno odstupaju od normalne distribucije, odnosno pozitivno su asimetrične gdje prevladavaju niže vrijednosti, kao i

njihove subskale: psihičko, tjelesno i seksualno nasilje. Subskale bihevioralne i psihološke kontrole majke i oca također značajno odstupaju od normalne distribucije i pozitivno su asimetrične. Ukupni rezultati dobiveni na skali privrženosti majci značajno su negativno asimetrični. Subskale privrženosti koje se odnose na povjerenje i komunikaciju također su značajno negativno asimetrične, dok je subskala otuđenosti značajno pozitivno asimetrična. Ukupni rezultati privrženosti ocu ne odstupaju značajno od normalne distribucije, no njene subskale povjerenja i otuđenosti značajno su pozitivno i negativno asimetrične. Rezultati na pojedinim dimenzijama inventara ličnosti značajno odstupaju od normalne distribucije na način da su blago negativno asimetrične. Unatoč ovakvim rezultatima, odlučili smo koristiti parametrijske postupke u daljnjoj obradi rezultata. Naime, Petz (2004) te Aron, Coups i Aron (2006) navode kako je parametrijsku statistiku opravdano koristiti ukoliko distribucije nisu ekstremno narušene odnosno nisu bimodalnog ili U-oblika, a uzorci su slični po veličini i raspršenju te ukoliko očekujemo slično odstupanje u populaciji.

Razlike u učestalosti doživljenog i počinjenog partnerskog nasilja djevojaka te razlike ovisno o obliku nasilja

Kako bismo ispitali razlike u učestalosti doživljenog i počinjenog partnerskog nasilja kod djevojaka u adolescentskim romantičnim vezama, proveli smo t-test za zavisne uzorke (tablica 2).

Tablica 2

Rezultati t-testa za zavisne uzorke - razlika u učestalosti počinjenog i doživljenog nasilja kod djevojaka u romantičnoj vezi ($N=163$)

	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Počinjeno nasilje	163	10.71	12.86	0.71	162	.48
Doživljeno nasilje	163	9.85	12.63			

Kao što je vidljivo iz tablice 2, rezultati t-testa ne ukazuju na statističku značajnost razlike u učestalosti doživljenog i počinjenog partnerskog nasilnog ponašanja, međutim

uočljiv je trend kako djevojke u prosjeku u nešto većoj mjeri izvještavaju o češćem počinjenom nego doživljenom nasilju u vezi.

Kako bismo provjerili postoje li značajne razlike u počinjenju različitih oblika nasilja, proveli smo jednosmjernu analizu varijance za zavisne uzorke gdje je zavisna varijabla oblik počinjenog nasilja. Rezultati pokazuju kako postoji značajan glavni efekt oblika nasilja na učestalost počinjenog nasilja ($F(2,324)=105.62$; $p=.000$; $\eta_p^2=.40$). Rezultati Bonferronijevog *post hoc* testa pokazuju kako djevojke statistički značajno češće čine psihičko nasilje ($M=0.62$; $SD=0.56$) nad svojim partnerima u odnosu na tjelesno ($M=0.22$; $SD=0.51$) i seksualno nasilje ($M=0.14$; $SD=0.52$) pri čemu je učestalost počinjenog tjelesnog nasilja statistički značajno viša u odnosu na učestalost počinjenog seksualnog nasilja. Ovakvi nalazi podupiru hipotezu kako postoji statistički značajna razlika između različitih oblika nasilja u romantičnim vezama. Najučestalije je psihičko, potom tjelesno, a najrjeđe seksualno nasilje.

Kako bismo provjerili postoji li statistički značajna razlika između različitih oblika doživljenog nasilja nad djevojkama u romantičnim vezama, ponovno smo proveli jednosmjernu analizu varijance za zavisne uzorke gdje je zavisna varijabla oblik doživljenog nasilja. Dobiveni rezultati pokazuju kako postoji značajan glavni efekt oblika nasilja na učestalost doživljenog nasilja ($F(2,324)=61.61$; $p=.000$; $\eta_p^2=.28$). Bonferronijev *post hoc* test pokazuje kako djevojke statistički značajno češće doživljavaju psihičko nasilje ($M=0.58$; $SD=0.70$) od strane svojih partnera u odnosu na tjelesno ($M=0.13$; $SD=0.30$) i seksualno nasilje ($M=0.23$; $SD=0.51$) pri čemu je učestalost seksualnog nasilja statistički značajno viša u odnosu na tjelesno. Ovakvi nalazi nisu u potpunosti u skladu s postavljenom hipotezom istraživanja.

Predviđanje učestalosti doživljenog nasilja kod djevojaka u romantičnim adolescentskim vezama

U tablici 3 prikazane su korelacije među varijablama korištenim u hijerarhijskim regresijskim analizama, pri čemu broj sudionika korišten u ovoj i daljnjim analizama varira od varijable do varijable, jer neke sudionice nemaju muškog i/ili ženskog skrbnika zbog čega nisu ispunjavale *Mjere bihevioralne i psihološke kontrole roditelja* i *Inventar*

privrženosti za roditelje. Očekivano, varijable činjenja i doživljavanja nasilja međusobno su pozitivno povezane. Neuroticizam i ekstraverzija nisko su pozitivno povezane s činjenjem, no ne i doživljavanjem nasilja, dok intelekt nije značajno povezan niti s činjenjem niti s doživljavanjem nasilja u romantičnim vezama. Ugodnost i savjesnost su pak negativno povezane s činjenjem nasilja. Nadalje, samopoštovanje je u značajnoj negativnoj korelaciji s doživljenim nasiljem. Varijabla emocionalne kompetentnosti značajno je negativno povezana s varijablom činjenja nasilja u romantičnoj vezi. Subskale bihevioralne kontrole majke i oca u značajnom su pozitivnom odnosu s činjenjem nasilja, dok subskale psihološke kontrole majke i oca nisu značajno povezane niti s činjenjem niti s doživljavanjem nasilja u romantičnoj vezi. Naposljetku, subskale privrženosti majci nisu u značajnoj korelaciji niti s jednom od varijabli nasilja u vezi, dok je subskala privrženosti ocu koja se odnosi na povjerenje, značajno negativno povezana s doživljenim nasiljem, a subskala koja se odnosi na komunikaciju značajno pozitivno povezana s činjenjem nasilja u vezi.

Tablica 3

Korelacije među varijablama korištenim u regresijskim analizama

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
1. Počinjeno nasilje	-																			
2. Doživljeno nasilje	.27**	-																		
3. Neuroticizam	.21**	.08	-																	
4. Ekstraverzija	.24**	-.08	-.21**	-																
5. Intelekt	-.03	.02	.06	.23**	-															
6. Ugodnost	-.13*	.03	.11	.23**	.24**	-														
7. Savjesnost	-.23**	-.09	-.22**	-.07	.07	.15*	-													
8. Samopoštovanje	.03	-.20**	-.43**	.29**	-.05	.01	.27**	-												
9. Emocionalna kompetentnost	-.14*	.01	-.29**	.28**	.19**	.30**	.28**	.32**	-											
10. Bihevioralna kontrola majke	.15*	.06	.09	-.03	.04	.04	-.10	-.12	-.02	-										
11. Psihološka kontrola majka	.06	.00	.14*	-.05	.09	-.16*	-.12	-.19**	-.13*	.55**	-									
12. Bihevioralna kontrola otac	.21**	.03	.05	.04	.01	-.01	-.02	-.10	.04	.37**	.24**	-								
13. Psihološka kontrola otac	.02	.05	.17*	-.10	.01	.01	-.13	-.14*	-.14*	.20**	.28**	.50**	-							
14. Povjerenje majka	-.04	-.02	-.17*	.07	-.09	.14*	.14*	.24**	.28**	-.50**	-.62**	-.26**	-.31**	-						
15. Komunikacija majka	.01	-.04	-.22**	.17*	.04	.12	.10	.27**	.38**	-.37**	-.57**	-.14	-.22**	.84**	-					
16. Otudjenost majka	.02	.09	.26**	-.16*	.02	-.08	.13*	-.30**	-.21**	.33**	.52**	.25**	.30**	-.71**	-.71**	-				
17. Povjerenje otac	.05	-.16*	-.21**	.28**	-.10	.03	.22**	.27**	.20**	-.18*	-.22**	-.35**	-.55**	.40**	.39**	-.26**	-			
18. Komunikacija otac	.16*	-.09	-.21**	.32**	-.08	-.03	.14	.29**	.20**	-.09	-.20**	-.13	-.46**	.27**	.34**	-.18*	.82**	-		
19. Otudjenost otac	-.07	.05	.31**	-.22**	.08	.07	-.25**	-.30**	-.09	.15*	.24**	.33**	.50**	-.26**	-.28**	.29**	-.75**	-.68**	-	

Napomena: * $p < .05$; ** $p < .01$

Kako bismo provjerili relativan doprinos osobina ličnosti, samopoštovanja, emocionalne kompetentnosti, privrženosti roditeljima i roditeljske kontrole u objašnjenju učestalosti doživljavanja nasilja u romantičnoj vezi, proveli smo hijerarhijsku regresijsku analizu u četiri koraka. S obzirom da je uzorak na kojem je istraživanje provedeno dobro i rodno homogen, odnosno da se sastoji samo od djevojaka uskog dobnog raspona, u prvom koraku su umjesto demografskih varijabli odmah uvrštene osobine ličnosti (neuroticizam, ekstraverzija, intelekt, ugodnost, savjesnost) kao dispozicijske varijable, u drugom koraku samopoštovanje i emocionalna kompetentnost, u trećem koraku varijable privrženosti majci i ocu: povjerenje, komunikacija i otuđenost te u posljednjem, četvrtom koraku varijable bihevioralne i psihološke kontrole majke i oca.

U tablici 4 prikazani su rezultati hijerarhijske regresijske analize za predviđanje doživljavanja nasilja u romantičnim vezama.

Tablica 4

Rezultati hijerarhijske regresijske analize predviđanja doživljavanja nasilja u adolescentskim romantičnim vezama kod djevojaka ($N=163$)

Prediktori	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Neuroticizam	.018	-.017	.002	.000
Ekstraverzija	-.112	-.076	-.029	-.009
Intelekt	.039	.011	-.001	-.004
Ugodnost	.065	.036	.042	.027
Savjesnost	-.109	-.084	-.074	-.055
Samopoštovanje		-.191	-.192	-.197
Emocionalna kompetentnost		.097	.108	.100
Povjerenje majke			.232	.273
Komunikacija majke			-.032	-.021
Otuđenost majke			.173	.197
Povjerenje oca			-.451*	-.494*
Komunikacija oca			.126	.146
Otuđenost oca			-.274*	-.265
Bihevioralna kontrola majke				.094
Psihološka kontrola majke				-.016
Bihevioralna kontrola oca				-.075
Psihološka kontrola oca				.004
Korigirani R^2	-.01	.01	.02	-.001
F	0.69	1.11	1.26	0.99
ΔR^2	.02	.03	.06	.007
ΔF	0.69	2.12	1.41	0.24

Napomena: β = standardizirani regresijski koeficijent; Korigirani R^2 = vrijednost koeficijenta determinacije korigirana za broj varijabli u modelu; F = F -omjer; ΔR^2 = promjena vrijednosti koeficijenta determinacije; ΔF = promjena vrijednosti F -omjera; * $p < .05$; ** $p < .01$.

Varijable povjerenje oca i otuđenost oca, uvrštene u trećem koraku hijerarhijske regresijske analize, jedini su značajni negativni prediktori doživljenog nasilja u romantičnoj vezi. Sudionice koje izvještavaju o većem međusobnom povjerenju u odnosu s ocem te o dojmu veće otuđenosti od njega, izvještavaju i o nižem doživljenom nasilju u romantičnoj vezi. Međutim, pretpostavljeni model predviđanja doživljenog nasilja u adolescentskim romantičnim vezama kod djevojaka nije uspješno objasnio značajan postotak varijance navedenog kriterija. Osvrnemo li se ponovno na povezanost varijable doživljenog nasilja s ostalim varijablama, vidljivo je kako su samopoštovanje i povjerenje oca jedine varijable koje su značajno negativno i to vrlo nisko povezane s ovom kriterijskom varijablom. One su također u niskim do umjerenim značajnim korelacijama s ostalim varijablama, što može objasniti zašto njihov samostalni doprinos u objašnjenju doživljenog nasilja nije dovoljan kako bi pretpostavljeni model bio značajan. Također, razmatrajući varijablu otuđenosti oca primjećujemo kako ne postoji značajna povezanost između nje i varijable doživljenog nasilja, no ipak se pokazala kao značajan prediktor. Razlog tome leži u visokoj negativnoj povezanosti između varijable otuđenosti oca s varijablom povjerenja oca, koja je pak značajan prediktor. Na ovaj način je varijabla otuđenosti oca postala supresor varijabla, odnosno varijabla koja samostalno nije značajan prediktor, no u kombinaciji s drugim značajnim prediktorom doprinosi objašnjenju kriterija.

Predviđanje učestalosti počinjenog nasilja kod djevojaka u romantičnim adolescentskim vezama

Relativan doprinos osobina ličnosti, samopoštovanja, emocionalne kompetentnost, privrženosti roditeljima i roditeljske kontrole u objašnjenju učestalosti činenja nasilja u romantičnoj vezi od strane djevojaka provjerili smo koristeći hijerarhijsku regresijsku analizu u četiri koraka. Kako je uzorak na kojem je istraživanje provedeno rodno i dobno homogen, odnosno kako se sastoji samo od djevojaka uskog dobnog raspona, u prvom koraku su umjesto demografskih varijabli odmah uvrštene osobine ličnosti (neuroticizam, ekstraverzija, intelekt, ugodnost, savjesnost) kao dispozicijske varijable, u drugom koraku samopoštovanje i emocionalna kompetentnost, u trećem koraku varijable privrženosti majci i ocu: povjerenje, komunikacija i otuđenost

te u posljednjem, četvrtom koraku varijable bihevioralne i psihološke kontrole majke i oca.

U tablici 5 prikazani su rezultati hijerarhijske regresijske analize za predviđanje činjena nasilja u romantičnim vezama kod djevojaka.

Tablica 5

Rezultati hijerarhijske regresijske analize predviđanja činjena nasilja u romantičnim adolescentskim vezama kod djevojaka ($N=163$)

Prediktori	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Neuroticizam	.286**	.302**	.321**	.324**
Ekstraverzija	.358**	.341**	.312**	.293**
Intelekt	-.067	-.048	-.039	-.014
Ugodnost	-.208**	-.185*	-.162	-.172*
Savjesnost	-.106	-.116	-.116	-.138
Samopoštovanje		.114	.090	.115
Emocionalna kompetentnost		-.084	-.103	-.137
Povjerenje majke			.010	.138
Komunikacija majke			.069	.017
Otuđenost majke			.025	.012
Povjerenje oca			-.276	-.171
Komunikacija oca			.256	.138
Otuđenost oca			-.119	-.160
Bihevioralna kontrola majke				.151
Psihološka kontrola majke				-.011
Bihevioralna kontrola oca				.225*
Psihološka kontrola oca				-.076
Korigirani R^2	.17	.17	.17	.21
F	7.09**	5.39**	3.34**	3.34**
ΔR^2	.20	.01	.03	.06
ΔF	7.09**	1.09	0.97	2.76*

Napomena: β = standardizirani regresijski koeficijent; Korigirani R^2 = vrijednost koeficijenta determinacije korigirana za broj varijabli u modelu; F = F -omjer; ΔR^2 = promjena vrijednosti koeficijenta determinacije; ΔF = promjena vrijednosti F -omjera; .* p <.05; ** p <.01.

Pretpostavljenim modelom predviđanja počinjenog nasilja u adolescentskim romantičnim vezama od strane djevojaka objašnjeno je ukupno 21% varijance kriterija. U prvom koraku hijerarhijske regresijske analize, dimenzije petofaktorskog modela ličnosti objašnjavaju značajnih 17% varijance počinjenog nasilja pri čemu su se ekstraverzija i neuroticizam pokazali kao pozitivni, a ugodnost kao negativan prediktor.

Sudionice koje su visoko na ekstraverziji i neuroticizmu te nisko na ugodnosti, čine više nasilja u romantičnim vezama. Uvođenjem varijabli samopoštovanja i emocionalne kompetentnosti u drugom koraku regresijske analize, postotak objašnjene varijance činjenja nasilja nije se značajno povećao. Postotak objašnjene varijance činjenja nasilja u romantičnim vezama nije se povećao ni daljnjim uvođenjem dimenzija privrženosti (povjerenje, komunikacija, otuđenost) majci i ocu u trećem koraku. Uvođenjem varijabli roditeljske kontrole u posljednjem koraku, postotak objašnjene varijance povećao se za značajnih 6% pri čemu se kao značajan pozitivan prediktor pokazala očeva bihevioralna kontrola. Sudionice koje izvještavaju o većoj bihevioralnoj kontroli njihovih očeva, češće čine nasilje u romantičnim vezama. Zaključno, viši neuroticizam, viša ekstraverzija i niža ugodnost te viša bihevioralna kontrola oca značajni su prediktori učestalosti činjenja nasilja od strane djevojaka u adolescentskim romantičnim vezama.

Rasprava

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati učestalost doživljenog i počinjenog nasilja kod djevojaka u adolescentskim romantičnim vezama te utvrditi doprinos individualnih karakteristika djevojaka u objašnjavanju učestalosti doživljenog i počinjenog nasilja u romantičnim vezama.

Za početak ćemo se osvrnuti na dobivene deskriptivne podatke i distribucije rezultata na ispitivanim varijablama. Distribucije rezultata na varijablama učestalosti počinjenog i doživljenog nasilja u romantičnoj vezi pozitivno su asimetrične što upućuje na to da se prosječna razina ukupnog počinjenog i doživljenog nasilja u vezi nalazi u donjem dijelu raspona mogućih rezultata na upitniku, no uz veliki varijabilitet odgovora. Ovakve rezultate dobili su Ajduković i sur., (2011) i Težak (2013) u provedenim istraživanjima iz ovog područja u kojima su korištene iste mjere za ispitivanje nasilja u vezama. Dobivene distribucije pet dimenzija ličnosti: neuroticizma, ekstraverzije, intelekta, ugodnosti i savjesnosti blago su negativno asimetrične, odnosno prosječni rezultat na ovim dimenzijama nalazi se neposredno iznad sredine ukupnog raspona rezultata. Distribucije varijabli emocionalne kompetentnosti i samopoštovanja normalne su, odnosno prosječni rezultat na ovim varijablama nalazi se na sredini raspona mogućih rezultata. Slične distribucije rezultata na varijablama emocionalne kompetentnosti i

samopoštovanja dobile su i Novković (2003) i Kozjak (2005) u svojim istraživanjima provedenim na učenicima i učenicama srednjih škola. Prosječni rezultat dobiven na varijablama bihevioralne i psihološke kontrole majke i oca nalazi se ispod polovice teoretskog raspona rezultata upitnika, kao i rezultati na varijablama privrženosti koje se odnose na otuđenost od majke i otuđenost od oca, dok su prosječni rezultati dobiveni na varijablama privrženosti koje se odnose na povjerenje i komunikaciju s majkom te na povjerenje i komunikaciju s ocem iznad polovice teoretskog raspona rezultata. Dakle, možemo zaključiti kako adolescentice iz uzorka ovog istraživanja u prosjeku postižu više rezultate na svim ispitanim dimenzijama ličnosti: neuroticizmu, ekstraverziji, ugodnosti, intelektu i savjesnosti, prosječnog su samopoštovanja i emocionalne kompetentnosti, imaju visoko povjerenje i dobru komunikaciju i s majkom i s ocem te iskazuju nisku otuđenost od svojih roditelja. Također procjenjuju kako njihove majke i očevi imaju nižu bihevioralnu i psihološku kontrolu nad njima.

Analizom podataka dobivenih na skalama počinjenog i doživljenog nasilja u vezi, primjećujemo kako čak 94.5% djevojaka izjavljuje da su u romantičnoj vezi barem jednom počinile neki oblik nasilnog ponašanja prema partneru, a njih 85.3% kako je u romantičnom odnosu barem jednom doživjelo neki oblik nasilnog ponašanja od strane partnera. Analiziramo li detaljnije učestalost različitih oblika počinjenog nasilja, primijetiti ćemo kako čak 93.3% djevojaka izvješćuje o činjenju psihičkog nasilja, njih 45.5% izvješćuje o činjenju tjelesnog nasilja, dok 17.8% djevojaka izvješćuje o počinjenom seksualnom nasilju u vezi. Kada govorimo o doživljenom nasilju u romantičnoj vezi, 85.3% djevojaka izjavljuje o doživljenom psihičkom nasilju, 36.8% djevojaka je doživjelo tjelesno nasilje, dok je 31.9% djevojaka barem jednom u romantičnoj vezi doživjelo seksualno nasilje. Daljnjom analizom povezanosti varijabli primjećujemo kako su počinjeno i doživljeno nasilje u romantičnoj vezi u značajnom umjerenom odnosu što je očekivano s obzirom na prijašnja istraživanja Strausa (2004) gdje se pokazalo kako je među mladima najčešće uzajamno nasilje u vezi.

Prvi problem ovog istraživanja bavio se razlikama u učestalosti počinjenog i doživljenog nasilnog ponašanja u adolescentskim romantičnim vezama, kao i razlikama između pojedinih oblika nasilnog ponašanja kod djevojaka. Iz feminističke perspektive partnersko nasilje u intimnim odnosima karakteristično je za muški rod te bi mu se, prema

takvom viđenju, trebalo pristupati kao socijalnom problemu žena. Feministički istraživači navode kako u američkim nacionalnim studijama žene češće nego muškarci izvještavaju da su žrtve svojih intimnih partnera (Dobash, Dobash, Wilson i Daly, 1992). Također neke studije sklonišnih, policijskih i bolničkih izvješća pokazuju kako 90% do 95% partnerskog nasilja uključuje muškog počinitelja naspram žene kao žrtve (Dobash i sur., 1992; Johnson, 1995; McLeod, 1984; Saunders, 1986). Straus je 2004. godine proveo istraživanje partnerskog nasilja među studentima diljem svijeta, a nalazi poput onih iz Amsterdama i Pariza upućuju na to kako mladići češće nego djevojke, izvještavaju o napadu na partnericu s kojom su u vezi. Stoga smo pretpostavili kako će djevojke u većoj mjeri izvještavati o doživljenom nego o počinjenom nasilju u romantičnoj vezi. Osim navedenog, Hodžić (2007) navodi kako su posljedice doživljenog nasilja kod djevojaka znatno ozbiljnije nego kod mladića, ostavljajući djevojke s vrlo neugodnim osjećajima poput povrijeđenosti, tuge, straha, srama i krivnje. Premda nismo dobili statistički značajnu razliku u učestalosti doživljenog i počinjenog partnerskog nasilnog ponašanja kod djevojaka, primijetili smo trend prema kojem djevojke u prosjeku više izvještavaju o počinjenom nego o doživljenom nasilju. Iako u neskladu s mnogim ranije navedenim nalazima i hipotezom ovog istraživanja, ovakav trend vidljiv je u nekim domaćim istraživanjima prema kojima su djevojke te koje u prosjeku čine više nasilja u romantičnim vezama. Međutim, potrebno je napomenuti kako se to prvenstveno odnosi na počinjenje psihičkog nasilja o čemu će biti više riječi u nastavku (Ajduković i sur., 2011; Težak, 2013). Moguće je da su ovakvi nalazi posljedica odgoja u kojem se mlađe generacije djevojaka uči ravnopravnosti spolova, većoj slobodi i asertivnosti u odnosima, što posljedično može rezultirati i većom učestalošću agresivnog, a ne samo asertivnog ponašanja djevojaka u romantičnim vezama.

Drugi dio prvog problema odnosio se na provjeru razlika učestalosti između različitih oblika doživljenog i počinjenog nasilja u romantičnim vezama. Ajduković i sur. u svom istraživanju iz 2011. godine navode kako djevojke u najvećoj mjeri izvještavaju o počinjenom psihičkom, potom fizičkom, a u najmanjoj mjeri o počinjenom seksualnom nasilju. Isti je trend zamijećen i kod doživljenog nasilja u romantičnoj vezi kod djevojaka. Rezultati našeg istraživanja pokazuju kako postoji značajan glavni efekt oblika nasilja na učestalost počinjenog nasilja. Djevojke statistički značajno češće čine psihičko nasilje nad svojim partnerima u odnosu na tjelesno i seksualno nasilje pri čemu je učestalost

tjelesnog nasilja statistički značajno viša u odnosu na učestalost seksualnog nasilja. Navedeni nalazi su u skladu s hipotezom o razlikama u učestalosti počinjenog nasilja ovisno o njegovom obliku. Nadalje, rezultati ovog istraživanja pokazuju kako postoji značajan glavni efekt oblika nasilja na učestalost doživljenog nasilja pri čemu djevojke statistički značajno češće doživljavaju psihičko nasilje od svojih partnera u odnosu na tjelesno i seksualno nasilje. Učestalost seksualnog nasilja je statistički značajno viša u odnosu na učestalost tjelesnog nasilja. Ovakvi nalazi nisu u skladu s dijelom postavljene hipoteze koji se odnosi na različite oblike doživljenog nasilja, ali su u skladu s rezultatima nekih ranijih istraživanja (Archer, 2000) koja pokazuju kako su mladići češći počinitelji seksualnog nasilja, a djevojke češće žrtve ovog oblika nasilja u vezi. Razlog tome može biti taj da mladići o kojima djevojke izvještavaju u provedenom istraživanju imaju tradicionalna maskulina uvjerenja o svojoj rodnoj ulozi. Prema Santana, Raj, Decker, La Marche i Silverman (2006) takvi muškarci su skloniji vjerovati kako zaslužuju poštovanje žena i očekuju od svog roda da bude fizički grublji te su skloniji počinjenju seksualnog nasilja u romantičnim vezama.

Pod vidom drugog problema bavili smo se predviđanjem doživljavanja nasilja kod djevojaka u adolescentskim romantičnim vezama koristeći hijerarhijsku regresijsku analizu. U prvom koraku regresijske analize uvedene su dimenzije ličnosti: neuroticizam, ekstraverzija, intelekt, ugodnost i savjesnost, zatim samopoštovanje i emocionalna kompetentnost u drugom te dimenzije privrženosti u trećem koraku. Prema Ajduković i Ručević (2009) sve navedene varijable korištene u prva tri koraka analize, pripadaju individualnim karakteristikama pojedinca odnosno predstavljaju psihološke varijable. U posljednjem četvrtom koraku uvrštene su varijable roditeljske kontrole koje možemo svrstati pod obiteljske varijable odnosno varijable vezane uz obiteljsko i roditeljsko okruženje. Pretpostavljenim modelom doživljavanja nasilnog ponašanja kod djevojaka u adolescentskim romantičnim vezama željeli smo integrirati čimbenike koji smanjuju vjerojatnost doživljavanja nasilja na različitim razinama - od teže promjenjivih karakteristika pojedinca do onih nastalih utjecajem okoline i situacije. Pretpostavljeni model doživljavanja nasilnog ponašanja nije uspio objasniti značajan dio varijance navedenog kriterija iako su se varijable povjerenje oca i otuđenost oca pokazale značajnim negativnim prediktorima. Naime, djevojke koje izvještavaju o većem povjerenju u odnosu s ocem te manjem osjećaju otuđenosti od njega, izvještavaju o rjeđe

doživljenom nasilju u vezi zbog čega ove varijable možemo razmatrati kao čimbenike koji moguće smanjuju vjerojatnost doživljavanja nasilja u romantičnim vezama. Premda je i samopoštovanje, prema rezultatima našeg istraživanja, značajno negativno povezano s čestinom doživljavanja nasilja u vezi, ono se nije pokazalo kao značajan prediktor.

Uzrok ovako neočekivano slabih rezultata predviđanja doživljavanja nasilja kod djevojaka u romantičnim vezama može biti taj kako doživljavanje nasilja u romantičnim vezama ne možemo predviđati korištenjem istog modela kao u predviđanju počinjenja nasilja u vezama te bi trebalo razmotriti neke druge varijable koje bi nam u ovom modelu mogle objasniti variranje rezultata poput kvalitete mentalnog zdravlja, kvalitete života i količine socijalne potpore koju djevojke primaju.

U okviru trećeg problema bavili smo se predviđanjem počinjenja nasilja od strane djevojaka u adolescentskim romantičnim vezama pri čemu je također korištena hijerarhijska regresijska analiza, a primijenjeni koraci isti su kao i u modelu predviđanja doživljavanja nasilja u vezi. Iz brojnih istraživanja odnosa ličnosti i nasilnog ponašanja možemo zaključiti kako su visoki neuroticizam i ekstraverzija prediktori agresivnog ponašanja, poput verbalnog napada i fizičke agresije (Eysenck, 1996; Sommer, Barnes i Murray, 1992; Walker i Gudjonsson, 2006). Heaven je (1996) otkrio kako su visoki neuroticizam te niska ugodnost i savjesnost povezani s nasiljem u partnerskom odnosu kod žena. Čini se kako djevojke koje čine nasilje u vezi, imaju niže adaptivne osobine ličnosti, odnosno nalaze se visoko na skalama neuroticizma i ekstraverzije a nisko na skalama ugodnosti i savjesnosti. Stoga smo pretpostavili kako će one djevojke koje ne čine nasilje u vezi, u pogledu crta ličnosti imati više rezultate na subskalama ugodnosti i savjesnosti, a niže na subskalama neuroticizma, ekstraverzije i intelekta. U skladu s očekivanjima, nizak neuroticizam (visoka emocionalna stabilnost), niska ekstraverzija (visoka introverzija) i visoka ugodnost značajni su prediktori nečinjenja nasilja u romantičnim vezama. Savjesnost, premda statistički značajno negativno povezana s učestalošću činjenja nasilja u vezi, nije značajan prediktor, što je moguće posljedica složenih interkorelacija s ostalim značajnim varijablama. Intelekt, kao posljednja dimenzija petofaktorskog modela ličnosti, nije se pokazao kao značajan prediktor činjenja nasilja u romantičnim vezama od strane djevojaka. Ovakav je rezultat u skladu s nalazima istraživanja prema kojem otvorenost na iskustva/intelekt nije statistički značajno

povezana s partnerskim nasiljem niti je značajan prediktor u predviđanju istog (Thornton, Graham-Kevan i Archer, 2010).

Nadalje, očekivali smo kako će viša razina samopoštovanja biti čimbenik koji smanjuje vjerojatnost činjenja nasilja u romantičnim vezama, no ono nije bilo značajno povezano s činjenjem nasilja u vezi te se također sukladno tome nije pokazalo kao značajan prediktor činjenja nasilja. Ovakav nalaz u skladu je s pregledom istraživanja koje su provele Sesar i Dodaj (2014) gdje samopoštovanje ne pokazuje konzistentnu povezanost s agresijom. Emocionalna kompetentnost je statistički značajno povezana s činjenjem nasilja kod djevojaka u romantičnim vezama pri čemu emocionalno kompetentnije djevojke čine manje nasilja u vezi, međutim, ova se varijabla nije pokazala kao značajan prediktor. Razlog tome ponovno možemo potražiti u povezanosti emocionalne kompetentnosti i triju dimenzija ličnosti koje su se pokazali značajnim prediktorima. Varijable privrženosti roditeljima također nisu pridonijele objašnjenju varijance činjenja nasilja kod djevojaka iako je varijabla komunikacije s ocem značajno, ali vrlo nisko pozitivno povezana s činjenjem nasilja.

Kada je riječ o roditeljskoj kontroli, iz rezultata istraživanja je poznato kako djeca čiji su roditelji skloni psihološkoj kontroli, odnosno nedopuštanju autonomije u djetetovu razvoju, iskazuju nasilno ponašanje među vršnjacima (Barber, 2002; Kuterovac Jagodić i Keresteš, 1997). Stoga smo pretpostavili kako će niža psihološka kontrola roditelja biti čimbenik koji smanjuje vjerojatnost činjenja nasilja u adolescentskim romantičnim vezama, no takav nalaz nismo dobili. Psihološka kontrola majke i oca nije statistički značajno povezana s činjenjem nasilja u vezi stoga se nije pokazala ni kao značajan prediktor. S druge strane, bihevioralna kontrola majke i oca statistički je značajno povezana s činjenjem nasilja, ali ne na način na koji smo očekivali. Viša bihevioralna kontrola oca povezana je s većim činjenjem nasilja zbog čega se može pretpostaviti kako visoka bihevioralna kontrola predstavlja čimbenik koji povećava vjerojatnost činjenja nasilja u romantičnim vezama. Razlog tome može se kriti u činjenici da djevojke koje osjećaju kako ih roditelji sputavaju te im ne daju dovoljno autonomije u odlučivanju i ponašanju, imaju veću potrebu svoju autonomiju izraziti kroz drugi značajan odnos – partnerski odnos obilježen nasiljem prema partneru.

Metodološka ograničenja i praktične implikacije

Potrebno je osvrnuti se na metodološke nedostatke ovog istraživanja koji su mogli utjecati na dobivene rezultate. Za početak, ovo istraživanje je provedeno primjenom internetskog upitnika, a sudionici su regrutirani putem društvenih mreža i elektroničke pošte metodom snježne grude. Ovakav neprobabilistički uzorak je pristran s obzirom da veću vjerojatnost sudjelovanja imaju altruističniji pojedinci motivirani željom da pomognu istraživaču, kao i oni pojedinci koje ova tema zanima iz raznih mogućih razloga što uzorak čini selekcioniranim. Nadalje, internetsko prikupljanje podataka ima brojne nedostatke. Jedan od njih je nemogućnost motiviranja sudionika na istraživanje. S obzirom da se sve odvija na internetu gdje se istraživač i sudionik ne vide, veća je vjerojatnost da će sudionik odbiti pristupiti istraživanju jer ne osjeća socijalni pritisak kakav bi osjetio da se nalazi licem u lice s istraživačem. Iz istog razloga jednom kada sudionik pristupi istraživanju i ono mu se učini dugotrajnim i zamornim, manja je vjerojatnost kako će u njemu ustrajati do kraja. Budući da je primijenjeni internetski set upitnika bio sastavljen od sedam mjernih instrumenata s od 10 do 45 čestica, velika je vjerojatnost kako je određenom dijelu sudionica bio zamoran te su zbog toga odustale od ispunjavanja prije završetka. Buduća istraživanja iz ovog područja bi trebala razmotriti primjenu upitnika metodom papir-olovka te ukoliko se koristi više mjernih instrumenata kao u slučaju ovog istraživanja, istraživanje provesti u dva navrata i/ili motivirati sudionike određenim nagradama ili povlasticama.

Moguća pogreška mjerenja proizlazi iz nerazumijevanja pitanja te načina odabira i davanja odgovora na njih. Taj problem se najviše mogao očitovati u uputi koja je zahtijevala od sudionika iskustvo romantične veze u proteklih godinu dana i kontrolnom pitanju koje je glasilo: „Jeste li u proteklih godinu dana bili u romantičnoj vezi?“. Takva formulacija upute i pitanja mogla je rezultirati time da je nekolicina sudionika pogrešno shvatila kako ne mogu sudjelovati u ispunjavanju upitnika ukoliko je njihova romantična veza trajala kraće od godinu dana, ali se ipak odvijala nekada u posljednjih 12 mjeseci. Ova činjenica je također mogla rezultirati manjim uzorkom. U budućuće bi bilo dobro u uputi dodatno naglasiti kako trajanje sadašnje ili posljednje veze može biti i kraće od 12 mjeseci. Također, valja spomenuti kako upitnici korišteni u ovom istraživanju predstavljaju mjere samoprocjene te premda je u uputi naglašeno kako je sudjelovanje u

istraživanju anonimno, a rezultati će biti razmatrani samo na grupnoj razini, moguće je da su ispitanice nenamjerno iskrivljavale rezultate jer ne posjeduju dovoljan uvid u vlastita ponašanja ili su pak namjerno davale socijalno poželjne odgovore kako bi se predstavile u boljem svjetlu.

Ovo istraživanje dalo je neke zanimljive i pomalo iznenađujuće rezultate u predviđanju počinjenog i doživljenog nasilja kod djevojaka u romantičnim adolescentskim vezama. Podaci o visokoj prevalenciji počinjenog i doživljenog nasilja u romantičnim vezama kod djevojaka su alarmantni i ukazuju na veliku potrebu za osmišljavanjem i provedbom programa prevencije nasilja u adolescentskim romantičnim vezama u Hrvatskoj. Kako su po prvi puta na hrvatskom uzorku ispitivani čimbenici koji su povezani s nečinjenjem i nedoživljavanjem nasilja u adolescentskim vezama, bilo bi dobro na većem i reprezentativnijem uzorku, koji uključuje i mladiće, provjeriti nalaze dobivene ovim istraživanjem, ali i uključiti druge varijable poput empatije, privrženosti školi, akademskog postignuća i religioznosti koji su se pokazali značajnim zaštitnim čimbenicima u stranim istraživanjima nasilja u partnerskim vezama.

Zaključak

Rezultati provedenog istraživanja pokazuju kako djevojke podjednako često čine i doživljavaju nasilje u romantičnom odnosu. Najsklonije su činjenju psihičkog nasilja, potom fizičkog te najmanje sklone činjenju seksualnog nasilja. Djevojke u romantičnim vezama najčešće doživljavaju psihičko, potom seksualno te najrjeđe tjelesno nasilje.

Veću učestalost doživljavanja nasilja u romantičnoj vezi kod djevojaka značajno predviđaju manje povjerenje u odnosu s ocem, kao i otuđenost od oca. Učestalost počinjenog nasilja u vezi od strane djevojaka značajno predviđaju visok neuroticizam, visoka ekstraverzija i niska ugodnost te bihevioralna kontrola oca. Drugim riječima, djevojke visoko na emocionalnoj stabilnosti, intovertiranosti i ugodnosti imaju veću vjerojatnost nečinjenja nasilja u vezi, dok djevojke koje izvještavaju o višoj bihevioralnoj kontroli oca imaju veću vjerojatnost činjenja nasilja u romantičnoj vezi.

Literatura

- Ajduković, D., Löw, A. i Sušac, N. (2011). *Upitnik doživljenih nasilnih ponašanja u vezi*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
- Ajduković, D., Löw, A. i Sušac, N. (2011). *Upitnik počinjenih nasilnih ponašanja u vezi*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
- Ajduković, M. i Ručević, S. (2009). Nasilje u vezama mladih. *Medicus 18* (2), 217-225.
- Ajduković, M. i Kolesarić, V. (2003). Etički kodeks istraživanja s djecom. Zagreb: Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Allport, G. W. (1961). *Pattern and growth in personality*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Archer, J. (2000). Sex differences in aggression between heterosexual partners: A metaanalytic review. *Psychological Bulletin*, 126, 651–680.
- Armsden, G. C., i Greenberg, M. T. (1987). The inventory of parent and peer attachment: Individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16, 427–454.
- Aron, A., Coups, E. J. i Aron, E. N. (2006). *Statistics for psychology*. Upper Saddle River: Pearson Education, Inc.
- Barber, B. K. (2002). *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents*. Washington, DC: American Psychological Association Press.
- Barber, B. K., Olsen, J. E. i Shagle, S. C. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development*, 65(4), 1120-1136.
- Bartholomew, K. i Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244.
- Berčić, A. (2018). *Jesu li odrasli? Odraslost u nastajanju, status identiteta i roditeljska kontrola*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Bijelić, N. (2004). *Nasilje u ljubavnim vezama mladića i djevojaka i stavovi prema fizičkom zlostavljanju žena*. Zagreb: CESI.
- Boden, J. M., Fergusson, D. M. i Horwood, L. J. (2007). Self-esteem and violence: testing links between adolescent self-esteem and later hostility and violent behavior. *Social Psychiatry & Psychiatric Epidemiology*, 42, 881–891.
- Brackett, M. A., Warner, R. M., i Bosco, J. S. (2005). Emotional intelligence and relationship quality among couples. *Personal Relationships*, 12, 197–212.
- Buljan Flander, G., Bačan, M., Škovrlj, K. i Škrlec, N. (2009). *Je li moguće da je to ljubav?: Priručnik o nasilju u vezama mladih*. Zagreb: Grad Zagreb i Poliklinika za zaštitu djece.

- Buljan Flander, G. i Karlović, A. (2004). *Odgajam li dobro svoje dijete*. Zagreb: Marko M. usluge d.o.o
- Clarck, S. (2001). What social workers should know about gender-based violence and the health of adolescent girls. *Adolescent Health 1*(2)
- Crowell, N. i Burgess, A. W. (1996). *Understanding violence against women*. Washington, DC: National Academy Press.
- Cummings, E. M., Davies, P. T. i Campbell, S. B. (2000). *Developmental psychopathology and family process: Theory, esearch, and clinical implications*. New York: The Guilford Press.
- Dennen, J. M. G. V. D. (2005). Theories of aggression: psychoanalytic theories of aggression. *Default Journal*, www.mg.nl/research/portal/files. Assessed on 4/7/17
- Dennen, J. M. G. V. D. (1980). Problems in the concepts and definitions of aggression, violence, and some related terms: Pt.1. *Default Journal*. 1-42.
- Dobash, R. P., Dobash, R. E., Wilson, M., i Daly, M. (1992). The myth of sexual symmetry in marital violence. *Social Problems*, 39, 71-91.
- Donnellan, M. B., Oswald, F. L., Baird, B. M., i Lucas, R. E. (2006). The mini-IPIP scales: Tiny-yet-effective measures of the Big Five factors of personality. *Psychological Assessment*, 18, 192–203.
- Eysenck, H. J. (1996). Personality and crime. *Psychology, Crime & Law* 2, 143–152.
- Goldberg, L. R. (1990). An alternative ‘‘description of personality’’: The Big Five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1216-1229.
- Heaven, P. C. L. (1996). Personality and self-reported delinquency: Analysis of the ‘‘Big Five’’ personality dimensions. *Personality and Individual Differences* 20,47–54
- Hickman, L. J. i L. H. Jaycox (2004). Dating violence among adolescents: Prevalence, gender distribution, and prevention program effectiveness. *Trauma, Violence, & Abuse* 5(2), 123-142.
- Hodžić, A. (2007). *Nasilje ne prolazi samo od sebe. Izvještaj o istraživanju rodno uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Cesi.
- Hotelling, B. A. (2004) Styles of parenting. *The Journal of Perinatal Education*, 13, 42-44.
- Ivanović, M. (2008). *Emocionalna inteligencija, empatija i agresivno ponašanje u ranoj adolescenciji*. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- John, O. P. i Srivastava, S. (1999). The Big-Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In L. A. Pervin i O. P. John (Ur.), *Handbook of personality: Theory and research* (2, 102–138). New York: Guilford Press.
- Johnson, M. P. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and the Family*, 57, 283-294.

- Klarin, M. i Đerđa V. (2014). Roditeljsko ponašanje i problemi u ponašanju kod adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 21(2), 243-262.
- Klarin, M. (2006.). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu. Roditelji, vršnjaci, učitelji – kontekst razvoja djeteta*, Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Kozjak, G. (2005). *Korelati usamljenosti kod srednjoškolaca*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., i Zwi, A. B. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization (WHO).
- Kuterovac-Jagodić, G. i Keresteš, G. (1997). Perception of parental acceptance-rejection and some personality variables in young adults. *Društvena istraživanja*, 30-31, 477-491.
- Lacković-Grgin, K. (2006). *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Maccoby, E. E., Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. U: Mussen PH, Hetherington EM (Ur.) *Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, personality, and social development*. (str 1-100) New York: Wiley.
- Macuka, I. (2007). Skala percepcije roditeljskog ponašanja – procjena valjanosti. *Suvremena psihologija*, 10(2), 179-199.
- Mayer, J. D., Salovey, P. i Caruso, D. R. (2004). Emotional intelligence: theory, findings, and implications. *Psychological Inquiry*, 15(3), 197-215.
- Mayer, J. D. i Salovey, P. (1997). Što je emocionalna inteligencija? U P. Salovey i D. J. Sluyter (Ur.), *Emocionalni razvoj i emocionalna inteligencija, pedagoške implikacije* (str. 985 19–54). Zagreb: Educa.
- Mayer, J. D., DiPaolo, M. i Salovey, P. (1990). Perceiving affective content in ambiguous visual stimuli: A component of emotional Intelligence. *Journal of personality assessment*, 54(3 i 4), 772-781.
- McCrae, R. R., Stone, S. V., Fagan, P. J. i Costa, Jr P. T. (1998). Identifying causes of disagreement between self-reports and spouse ratings of personality. *Journal of Personality* 66, 285–313.
- McLeod, M. (1984). Women against men: An examination of domestic violence based on an analysis of official data and national victimization data. *Justice Quarterly*, 1, 171-193.
- Miljković, D. i Rijavec, M. (1996). *Razgovori sa zrcalom, psihologija samopouzdanja*. Zagreb: IEP.
- Mlačić, B. i Goldberg, L. R. (2007). An analysis of cross-cultural personality inventory: The IPIP Big Five factor markers in Croatia. *Journal of Personality Assessment*, 88, 168-177.
- Ninčević, M. (2009) Izgradnja adolescentskog identiteta u današnje vrijeme. *Odgojne znanosti*, 11 (1),119-141.

- Novković, G. (2003). *Odrednice provođenja dijete kod adolescentica*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- O'Keefe, M. (2005). *Teen dating violence: A review of risk factors and prevention efforts*. National Electronic Network on Violence Against Women. Dostupno na: http://new.vawnet.org/assoc_files_vawnet/ar_teendatingviolence.pdf
- Padilla-Walker, L. M. i Nelson, L. J. (2012). Black hawk down?: Establishing helicopter parenting as a distinct construct from other forms of parental control during emerging adulthood. *Journal of Adolescence*, 35(5), 1177-1190.
- Petz, B. (2005). *Psihologijski rječnik*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Petz, B. (2004). *Osnovne statističke metode za nematematičare*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Reynolds, C.R., & Kamphaus, R.W. (1992). *Behavior assessment system for children parent rating scales*. Circle Pines, MN: American Guidance Service.
- Rosenbaum, A., i O'Leary, D. K. (1981). Marital violence: Characteristics of abusive couples. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 49, 63–71.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-Image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Ručević, S. i Duvnjak, I. (2010). Povezanost reaktivne i proaktivne agresije, privrženosti i samopoštovanja adolescenata. *Psihologijske teme*, 19 (1), 103-121.
- Santana, M. C., Raj, A., Decker, M. R., La Marche, A., Silverman, J. G. (2006). Masculine gender roles associated with increased sexual risk and intimate partner violence perpetration among young adult men. *Journal of Urban Health*, 83, 575–85.
- Saunders, D. G. (1986). When battered women use violence: Husband-abuse or self-defense? *Violence and Victims*, 1, 47-60.
- Sesar, K, Dodaj, A. (2014). Čimbenici rizika za nasilje u partnerskim vezama. *Socijalna psihijatrija*, 42 (3), 162-171.
- Sherer, M. (2009). The nature and correlates of dating violence among Jewish and Arab youths in Israel. *Journal of Family Violence*, 24(1), 11-26.
- Sindik, J. (2010). Povezanost emocionalne kompetencije te mašte i empatije odgojitelja sa stavovima o darovitoj djeci. *Život i škola*, 24, 65. – 90.
- Sommer, R., Barnes, G. E., Murray, R. P. (1992). Alcohol consumption, alcohol abuse, personality and female perpetrated spouse abuse. *Personality and Individual Differences* 13, 1315–1323.
- Steinberg, L. (1993). *Adolescence*. New York: McGraw-Hill.
- Straus, M. (2004). Prevalence of violence against dating partners by male and female university students worldwide. *Violence Against Women*, 10(7), 790-811.

- Straus, M. A., Hamby, S. L. i Warren, W. L. (2003). *The conflict tactics scales handbook*. Los Angeles, CA: Western Psychological Services.
- Takšić, V. (2002). Upitnici emocionalne kompetentnosti. U K. Lacković-Grgin, A. Proroković, V. Čubela i Z. Penezić (Ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika* (str. 27–45). Zadar: Filozofski fakultet u Zadru.
- Težak, K. (2013). *Predviđanje viktimizacije i počinjenja nasilja u adolescentskim vezama*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Trbojević, J. (2016) Partnersko nasilje u adolescentskim vezama. U Petrović, J. (Ur.) *Slika tela, seksualnosti i partnerske veze u adolescenciji*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu (str.77-95)
- Thornton, A. J. V., Graham-Kevan, N., i Archer, J. (2010). Adaptive and maladaptive personality traits as predictors of violent and non-violent offending behavior in men and women. *Aggressive Behavior*, 36, 177-186.
- Vasta, R., M. Haith, M. i A. Miller, S. (2005). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Zbodulja, S. (2014). *Utjecaj roditeljskih stilova odgoja na ponašanje djeteta*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: studij sestrinstva na Medicinskom fakultetu u Zagrebu.
- Žižak, A. (2009). Obilježja i tretman nasilnog ponašanja djece i mladih. *Dijete i društvo*, 11(1/2), 103-120.
- Walker, J. S., Gudjonsson, G. H. (2006). The Maudsley violence questionnaire: Relationship to personality and self-reported offending. *Personality and Individual Differences* 40, 795–806.
- Winters, J., Clift, R. J. W., i Dutton, D. G. (2004). An exploratory study of emotional intelligence and domestic abuse. *Journal of Family Violence*, 19, 255–267.